

Het geloof in Jezus Christus, voorgesteld en aangeprezen naar zijn eigen onderwijs, Joh. VI.

<https://hdl.handle.net/1874/353214>

gla
8

HET
GELOOF IN JEZUS CHRISTUS,

VOORGESTELD EN AANGEPREZEN

NAAR

ZIJN EIGEN ONDERWIJS,

JOH. VI.

TE ROTTERDAM,

bij M. WIJT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.

1835

No. XLVIII.

GEBOORTEN IN JESUS CHRISTUS

VERBORGEN EN VERBERGEN

ZUN ENGEN ONDERWALS

DE APOSTOLIEKE
DE H. WILHELMUS
Drukken van het Koninklijk Instituut

H. WILHELMUS

VOORBERIGT.

Gecommitteerden van het Nederlandsche Zendinggenootschap, tot het opstellen, verzamelen en uitgeven van kleine Stukjes, ter bevordering van Evangelische kennis en godzaligheid, ook bij mingeoefenden; — namelijk:
R. J. VAN DER MEULEN, B. VAN MARKEN,
J. CLARISSE, A. L. M. Phil. et Theol. Doct.
en Prof., A. DE VRIES, L. EGELING,
J. C. VORSTMAN, R. ADRIANI, *Predikanten te*
Amsterdam, Hoorn, Leyden en Rotterdam;

overeenkomstig hun ambt en hunne bediening, dat oogmerk gaarne willende bevorderen, en in uitzigt op des Heeren medewerkenden zegen, bieden het neversgaande Stukje hunnen landgenooten aan; erkennende intusschen geene uitgave voor echt, dan welke door eenen hunner, of door de drukkers dezès, onderteekend is.

M. Wijt Stonen

INLEIDING.

Gij kunt geliefde Lezer! uit den titel die dit boekje draagt, opmerken, *wat* gij hier vinden zult, op *welk eene wijze* de Schrijver het u zal voordragen, en wat zijn *oogmerk* daarbij is. Over dit een en ander wil hij, ten einde uwe toegenegenheid en belangstelling te winnen, met u vooraf een enkel woord spreken.

Het is over *het geloof in den Heere Jezus Christus*, dat gij hier eenig onderrigt vinden zult. Een hoogstgewichtig onderwerp voorwaar! De regte kennis en nog meer het bezit, en beoefening van hetzelfde is ons boven alles noodig; hier van hangt de rust, troost en hoop van ons hart, het leven en wel wezen onzer ziel geheel af. Het geloof in den Heer Jezus Christus is de band der vereeniging tusschen God en ons, het beginsel, de kracht en de steun van het Gode gewijde Christelijke leven, de wortel en de bron van alle Gode behagelijke deugd, met één woord de groote zaak waarop het voor ieder onzer in leven en sterven, en in den dag der verschijning van Christus aankoomt. Omtrent dit gewichtig stuk

zijn ook nog vele misvattingen en zelfs misleidingen, er bestaat toch meer schijn en gedaante, dan wezen — meer belijdenis, dan beoefening — meer zwakheid en weifeling, dan kracht en vastheid — meer rusten in vroeger geloof, dan wel een dagelijksch leven en werkzaam zijn uit het geloof. En van daar bij den eenen gerustheid zonder grond, bij den ander noodelooze vrees en neergedruktheid; bij dezen onzekerheid en ongestadigheid, bij genen gebrek aan werkdadigheid en vrucht. Het is dus geen' onnoodige en overtollige zaak over zulk een onderwerp te spreken en te schrijven.

Ik gevoelde mij althans door het belang van dit stuk, en door de behoefte welke ik meende dat de Christenen ook van onzen tijd aan de rechte kennis hier van hadden, opgewekt en gedrongen, om hier over dit boekje te schrijven. Niet om dat ik iets nieuws of beters dan er reeds over gezegd en geschreven is, u zou kunnen mededeelen. Neen, ik wilde u het alleroudste en tevens het allerbeste onderwijs herinneren, naar het welk alle Hoogleeraars en Leeraars hunne lessen, boeken en predikationen moeten beproeven en rigten, en aan het welk gij en ik, hoe wijs en vroom of hoe onkundig en onvroom wij ook zijn mogen, ons moeten onderwerpen, als aan de uitspraak van den allerhoogsten, gezaghebbenden en onfeilbaren Leeraar in het rijk

der waarheid, het is dat van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus zelve. Hij en zijne Apostelen hebben meermalen van het geloof in Hem gesproken, maar dat alles bijeen te zamelen zou ons te uitvoerig doen worden. Ik wilde mij alleen bepalen tot de oudste en beste predikatie, die Jezus Christus zelve voor 1800 jaren in de Synagoge te Kapernaum ten aanhooren van geleerden en ongeleerden, van geloovigen en ongelooovigen, van vrienden en vijanden over het geloof gehouden heeft. Ik wilde met u nalezen en bepeinen, wat ons Johannes in zijn Evangelie hoofdst. VI: 26-71 daarvan beschreven heeft. Wij vinden toch nergens in zulk een kort bestek zoo duidelijk, uitvoerig en krachtig van dit stuk gesproken, als in deze rede des Heeren. De Apostel Johannes moet het ook als bijzonder belangrijk beschouwd hebben voor de Christenen van zijnen tijd, want het is het *eenige* van alle de menigvuldige gesprekken, welke Jezus *in Galilea* gehouden heeft, hetwelk door hem is aangeteekend. Wanneer ik nu de woorden des Heeren goed en getrouw overbreng, zonder er iets bijtevoegen of aftedoen, wat zijne uitspraken zou verbergen, verzwakken of veranderen, dan zult gij niet mijne meening en gevoelen, maar de *zijne* van Jezus Christus zelve aantreffen, en daar voor moeten wij ons toch wel allen nedrig en eerbiedig buigen.

En nu het oogmerk dat ik daar door bij u en mij wensch te bereiken, is eensdeels om uwe Bijbelkennis welke toch altijd de grondslag zijn moet van onze beoefening, te bevorderen, anderdeels, u voor misbegrippen in dit aangelegen stuk te bewaren, door de ontvouwing van de eigen woorden des Heeren, en vastigheid te geven onder de soms verkeerde voorstellingen dezer waarheid, en boven alles u opteleiden tot en te versterken in de ware eenvoudigheid en blijmoedigheid des geloofs, op dat gij alle gedachten, overleggingen en zwarigheden, die hetzelfde bij u verhinderen, zoudt overwinnen door het zwaard des Geestes welke is Gods woord. Dat kan ik door mijn schrijven wel niet bewerken, maar dat kan God door zijne allesvermogende kracht doen, en zal Hij doen, wanneer gij het met toepassing op u zelve, bedaard en biddend leest en herleest. Laat het dan bij het eerste lezen niet berusten, maar keert er mede tot u zelve in, overdenkt het, en ontvangt ook dit onderwijs des Heeren met toegenegenheid en zachtmoedigheid, op dat gij de waarheid moogt verstaan, en in dezelve wel gegrond en bevestigd worden.

EENIGE TOELICHTENDE AANMERKINGEN
OVER HETGEEN VERHAALD WORDT

JOH. VI: 26—71.

EERSTE AANMERKING.

*Over tijd, plaats, aanleiding en de personen
in welke en voor wien Jezus dit sprak.*

De *tijd* was volgens vs. 4 kort voor het *Paaschfeest*, dat Jezus een jaar voor zijn' dood gevierd heeft. Het gebeurde des anderen daags, vs. 22, nadat Jezus meer dan vijfduizend menschen met vijf brooden en twee visschen verzadigd had, en nadat hij des nachts, voor het oog zijner twaalf Discipelen, ter hunner onderwijzing en versterking, op de zee gewandeld en den storm bedaard had, dus op een' tijd, in welke ieder vervuld was met hooge gedachte van Hem, toen men openlijk Hem voor den Messias begon te erkennen, en zelfs voornemens was, om Hem met kracht en geweld voor koning uitteroepen. Johannes verhaalt ons dit vs. 5—21.

De plaats waar Jezus dit onderwijs gaf, was volgens vs. 59, in de synagoge te Kapernaum, eene stad aan het Galilésche meir of de zee van Tiberias gelegen, alwaar Jezus nu meer dan twee jaren zijn verblijf gehouden had. De wonderbare spijziging was aan de overzijde van het meir in eene woeste plaats voorgevallen; maar Jezus was, om het plan der menigte, die Hem koning wilde maken, te verijdelen, nadat Hij des avonds de discipelen met het eenige scheepje dat er was, naar de overzijde had doen vertrekken, zelve des nachts over de zee wandelende hen gevolgd, en bevond zich des morgens met hen te Kapernaum; daar vondt Hem de menigte, die langs den oever het water was omgetrokken, met verbazing den volgenden dag in de synagoge.

De aanleiding tot dit gesprek was deels in de gemoedsgésteldheid der menigte en in de vragen welke zij Hem deed. Het wonder met de brooden had eene opgetogen verwondering verwekt, en het volk in hooge geestdrift opgewonden, maar het groote geestelijke doel werd noch door het volk, noch

ook door zijne discipelen regt begrepen (1). Dit doel was toch, om zichzelve te openbaren als den eenige ware en algenoegzame vervuller van hunne geestelijke behoeften, van den honger en dorst hunner zielen, die hun het ware en eeuwige leven geven kon. Dat hoogere onderwijs wilde Jezus hun nu mededeelen, en alzoo zich in deze gewigtige betrekking liefderijk openbaren. Hij wist wel te voren, dat dit aan deze zinnelijke en aardschgezinde menschen niet bevallen zou, maar daarom mogt hij het toch niet verzwijgen; en is dit, gelijk niet onwaarschijnlijk is, de laatste maal geweest, dat Jezus zoo openlijk te Kapernaum in de synagoge gepredikt heeft, dan vinden wij daarin een nieuw bewijs van Jezus wijsheid en liefde, dat Hij de groote hoofdzaak waarop het in het Koninkrijk der Hemelen aankwam, zóó opzettelijk en krachtig hun nog eens verkondigde, en alzoo afscheid van hen nam.

De *personen* tot welke hij sprak, waren dus, op weinige na, zinnelijke, aardschge-

(1) Marc. VI: 52.

zinde menschen, die voor de geestelijke dingen noch oor noch hart hadden, die zich over zijne rede ergerden, ze tegenspraken, vijandig werden, door ongeloof zijn woord verwierpen, en eindelijk geheel hem verlieten, gelijk wij bij de uitkomst zien.

TWEEDE AANMERKING.

Over den hoofdinhoud van Jezus rede en den loop des gespreks.

De hoofdzaak van al het onderwijs door Jezus toen gehouden, en aangeteekend vs. 26—71, komt neêr op twee dingen.

Vooreerst, op den aard van het heil en geluk, hetwelk men bij Hem zoeken moest; en bij Hem alleen te verkrijgen was. Het was geen *aardsch*, maar *geestelijk heil*, hetwelk Hij mededeelde, vervulling van de geestelijke en eeuwige zielsbehoeften. Hij was het brood des levens, van God daartoe gegeven, en uit den hemel neergedaald, om der wereld dat hoogere goed, het eeuwige leven te schenken.

Ten tweede, den weg langs welke men dat bij Hem bekomen kon, het *middel* om

het van Hem te genieten, was *het geloof in Hem*, het komen tot Hem, en die dat deed, wie hij ook was, zou het leven hebben en Jezus zou hem opwekken ten uitersten dage. Dat geloof stelt Hij voor in deszelfs noodzakelijkheid, oorsprong, aard, werkzaamheid en vruchten; op deze twee stukken komt alles wat wij hier aantreffen, neer. Het schijnt wel zoo, als of wij het een en ander noodeloos bij herhaling gezegd vinden, dan dit zal ons minder bevreemden, wanneer wij den gang en loop des gespreks behoorlijk nagaan en onderscheiden.

Men kan toch de woorden van Jezus in vier gedeelten splitsen, na de onderscheidene personen, met welke hij in gesprek kwam.

Het *eerste* is, vs. 26—40, met de *schare* of menigte des volks die daar bijeen was gehouden.

Het *tweede* was met de *leeraars* en *hoofden des volks*, de Pharizeën en Rabbijnen. Want in den stijl van Johannes, wanneer hij schrijft: de *Joden* zoo als vs. 41 en 52, in onderscheiding van de *schare* waarvan hij

te voren gesproken had, heeft dit doorgaans betrekking op de Joodsche leeraars en schriftgeleerden, Jezus bittere vijanden, tot een voorbeeld strekke slechts Kap. V: 15, 16. De bedenkingen die deze Joden inbragten, de wijze waarop zij zich gedragen, hun murmureren en twisten, bewijzen ook een' diepere vijandschap en een meer boosaardig ongeloof, dan wij bij de groote volksmenigte mogen veronderstellen. In dit tweede gesprek, vs. 41—58, vindt gij het te voren aan het volk gezegde op nieuws betuigd, bevestigd en ook hier en daar ontwikkeld; tot hun die reeds toen op Jezus dood bedacht, waren zegt hij, hetgeen hij aan het volk nog niet gezegd had, *hoe en waardoor* hij het leven aan de wereld geven zou, namelijk door *zijn vleesch* (zijn leven) *voor haar te geven en zijn bloed te storten*, vs. 51, 53.

Het derde gesprek is met de groote menigte van zijne aanhangers, die hem korter of langer gevolgd waren en hem nu verlieten, vs. 60—66.

En eindelijk het laatste is met zijne twaalf

hem nog overgeblevene bijzondere *discipelen*, vs. 67—71.

DERDE AANMERKING.

Over den toon van gezag en de zinnebeeldige en verbloemde wijze, waarop Hij zich uitdrukt.

Het is bij herhaling dat wij hier lezen: *voorwaar, voorwaar ik zeg u*, vs. 26, 32, 47, 53; het is met den toon van majesteit en gezag. Dat ben Ik, zoo is het, tot Mij moet men komen, die het niet doet heeft geen leven; dat zegt Hij den joodschen leeraars in het aangezicht, *tenzij gij het vleesch van den Zoon des menschen eet, en zijn bloed drinkt, hebt gij geen leven in uzelfen*, vs. 53. Hij zegt het aan die, in hunne oogen hoogwijze en hooggeleerde mannen onbewimpeld, dat zij door hun *murmureeren en twisten er niet zullen komen*, en dat zij om in Hem te gelooven, het even als elk ander mensch *van den Vader moeten hooren en leeren*, vs. 43, 45. En dat alles spreekt Jezus op zulk een' beslissenden toon, zoo algemeen en stellig, dat men zijne verkla-

ring wel als een algemeene en onveranderlijke grondwet van zijn koningrijk houden moet.

Maar Hij spreekt ook op eene *zinnebeeldige* en *verbloemde* wijze. Nog nimmer had Jezus voor het volk van zijn sterven, als tot heil der wereld zijnde, noch ook van de geloofsvereeniging met Hem zoo duidelijk, gelijk hier, gesproken. Het is als of Hij den sluier, die over de verborgenheden van zijn koningrijk hing, voor hen wilde wegnemen. Maar Hij kan ze nog niet volkomen opligten, omdat men het volle licht niet dragen kon, en ze ook voor zijne opstanding en het volbrachte verzoeningswerk zelfs niet voor zijne discipelen mogt weggeschoven worden. Vandaar dat Hij zinnebeeldig en verbloemd sprak; zoo was Hij gewoon de verborgenheden van zijn koningrijk, de gewigtigste waarheden in te kleeden, op te helderen en bevattelijk te maken. Even gelijk altijd zijne beelden regt gepast, en uit de voorhanden zijnde zaken en omstandigheden ontleend waren, zoo was het ook hier. De wonderdadige spijziging gaf aan-

leiding, om het heil dat Hij zou mededeelen onder het beeld van *brood*, van *spijs* en *drank*, om het geloof in Hem onder de benaming van *eten* en *drinken* voor te stellen, terwijl de nabijheid van het Paaschfeest ook ongedwongen gelegenheid gaf, om van zijn dood als het *leven* voor de wereld, en van de gemeenschap aan dezelve als van het *eten van zijn vleesch* te spreken, gelijk men aan de Paasch-maaltijd ook gemeenschap oefende met het offerlam, als ter gedachtenis van de bevrijding en verlossing der vaderen.

VIERDE AANMERKING.

Over het gewigt van deze rede des Heeren, tot het bepaalde doel waartoe wij het thans gebruiken.

Indien wij deze woorden des Heeren in derzelver geheelen belangvollen inhoud u wilden doen kennen, dan zouden wij er zoo veel van moeten zeggen, als in dit kleine boekske niet zou kunnen bevat worden. Wij beschouwen den inhoud van dit hoofdstuk alleen uit dat bepaalde oogpunt, als in zich

bevattende een ook voor onzen tijd merkwaardig onderwijs des Heeren, over het geloof in Hem, als het middel om deel te hebben aan de zegeningen, die Hij verworven heeft, en ons schenken wil.

Nog eenmaal wil ik u op het gewigt van deze rede opmerkzaam maken. *Wie* zegt het? Jezus Christus zelve, het zijn zijne eigene woorden; er mag dus hier geen betoog gevorderd worden voor de waarheid en zekerheid, alleen eene opgave van hetgeen Hij zegt; want ik kan u geen hooger gezag bijbrengen dan het zijne. Hij sprak dit ten aanhooren des volks, tot hetwelk Hij gezonden was, om hun den wil van God tot hunne behoudenis te doen kennen. Hij sprak dit niet overeenkomstig de begrippen en meeningen die zij daarvan hadden, maar veeleer strijdig met dezelve. Hij wist te voren dat zij zich hieraan ergeren, Hem smaden, verachten en vaarwel zeggen zouden. Hij sprak het daarenboven geheel ongevraagd en ongevergd, zonder dat er noodzaak was om zich alzoo te verklaren, en dat zoo duidelijk, zoo bij herhaling, niet-

tegenstaande zij er hoe langs hoe meer tegen aandruischten, dat Hij daardoor toont het voor hun belang en voor de eere Gods van de hoogste noodzakelijkheid te houden, en het niet te mogen verzwijgen.

Maar iets kan gewichtig zijn voor de menschen die toen leefden, en daar tegenwoordig waren, schoon het voor volgende tijden en geslachten niet dat bijzonder belang heeft. Doch dit is op deze prediking niet toepasselijk, want noch Jezus Christus, noch de wil des Vaders, noch de behoefte en gesteldheid der menschen zijn veranderd. Of is er iemand anders uit den hemel neder gedaald, van God gezonden en door den Vader verzegeld, die het beter weet? Want of er al menschen zijn die over dit voorstel murmureren, het tegenspreken en anders leeren; zij zijn niet van boven gekomen, zij zijn uit de aarde en spreken uit de aarde, en tot de zoodanigen rigten wij met veel hooger regt de vraag, die de schare aan Jezus deed, vs. 30, *wat teeken doet gij, dat wij mogen zien, wat werkt gij?* die nog nooit er één gegeven hebt of geven kunt. *De zaligheid*

is in geen ander, en er is onder den ganschen hemel geen andere naam den menschen gegeven, door welke wij kunnen zalig worden (1). Of zijn menschen- en zondaars-behoefsten veranderd? Is er dan geen rust, geen vrede der ziel, geen hoop op God, geen troost in leven en sterven meer noodig? Neen! even als het brood voor ons ligchaam, voor alle de eeuwen de spijsze is en blijft die God geeft, welke de menschen hetzij zij rijk of arm zijn, niet missen kunnen, evenzoo is dit brood des levens voor het leven en heil onzer ziel onontbeerlijk. Er is geen ander, geen beter mogelijk; want het is in den hemel bij God en Christus, en op aarde met de menschen-behoefte hetzelfde gebleven, als toen de Heer te Kapernaum sprak. De taal daar door Hem gevoerd, is de taal die in alle oorden der wereld, door alle de eeuwen voor de menschen moet gepredikt worden. *Die gelooft zal hebben, zal zalig worden, maar die niet gelooft zal hebben, zal verdoemd worden* (2). Dit is de lastbrief, dien de Heer voor zijn henegaan naar den hemel heeft

(1) Hand. IV: 12.

(2) Marc. XVI: 16.

nagelaten; zij is niet ingetrokken, en zij zal nooit teruggenomen worden tot aan de vol-einding der wereld.

Welaan zetten wij ons dan, geliefde Lezer! aan den voet van den eenigen Meester, laat het ons zijn als of wij daar in de synagoge te Kapernaum deze woorden des Heeren mede hadden aangehoord; want hij spreekt door Johannes ook nog tot ons, en laat ons eerbiedig en belangstellend vragen, wat hij ons aangaande het geloof in Hem geleerd heeft!

Wij willen ons eerst bepalen bij het door Jezus *gesprokene*, dan bij *het gebeurde* met hen, die deze reden des Heeren hoorden, tegenspraken, verwierpen, schenen te gelooven of waarlijk met hun hart aannamen; het eerste zal ons de zaak zelve doen kennen, het andere in voorbeelden aanwijzen, hoe verschillend die prediking toen en nog ontvangen wordt.

I.
HET DOOR JEZUS GESPROKENE,

vs. 24—59.

§ 1.

Jezus leert ons het geloof in Hem kennen, als het eenige, algemeen noodzakelijke en volstrekt onmisbare middel ter behoudenis.

Het is het werk Gods, hetwelk God be-
 haagt, dat Hij van u boven alles eischt,
 dat gij gelooft in Hem dien God gezonden
 heeft, vs. 29; zoo in den Zoon te gelooven
 is de wil des Vaders, zijn gebod, zijn wel-
 behagen. Het geloof is het middel om nimmermeer te hongeren en te dorsten, om zijne
 geestelijke zielsbehoefsten volkomen te be-
 vredigen, vs. 35. Zonder dat geloof heeft
 men geen leven in zichzelf, vs. 53. Die in
 Hem gelooft, heeft het eeuwige leven, vs. 54.
 Hij zal niet sterven, vs. 50, en Jezus zal
 hem opwekken ten uitersten dage, vs. 39,
 40, 44. Dit stelt Jezus nu zoo onbepaald,
 algemeen en beslissend voor, dat het op
 ieder mensch, wie hij is, zonder enig on-

derscheid of uitzondering toepasselijk is: die in Mij gelooft, heeft dat, ontvangt dat alles; die niet gelooft, mist het en blijft er van verstoken. Vraagt iemand nu, waarom is dit zoo noodzakelijk? het antwoord is gereed: als de mensch in zichzelf noch heeft, noch ergens elders buiten Christus vinden kan, wat tot zijn waarachtig heil en eeuwig geluk noodig is, als Jezus Christus de eenige bron, oorzaak en gever is van alle leven, vrede en zaligheid, hier en in de eeuwigheid, dan is het geloovig erkennen, aannemen en gebruik maken immers de eenige weg om het te verkrijgen, en ongeloof is dan een verwerpen van Hem, dien God ons ter behoudenis schonk, een versmiden van den eenigen Heiland onzer ziel, een voor leugen verklaren beide van den Vader en den Zoon, een ongehoorzaam zijn aan den wil des Vaders. Of vraagt gij, is het onderhouden van Gods geboden, de bekeering en de heiligmaking niet even zoo noodzakelijk en onmisbaar om ten leven integaan? Waarom spreekt Jezus dan alleen van het geloof, dat is toch op zichzelfe

niet genoeg? Gij kent, Lezer! het ware, levendige geloof in den Heere Jezus niet, of gij maakt er u valsche denkbeelden van, wanneer gij meent dat het van de gehoorzaamheid aan Gods geboden, en de heiligheid des harten en des levens zou kunnen afgescheiden zijn; het is er zoo mede vereenigd, als de wortel eens booms met zijne vruchten, als het inwendige levensbeginsel in ons ligchaam, met de bewegingen en werkzaamheden van hetzelfde, want het geloof reinigt het hart, geeft lust en kracht om Gods wil te doen; zonder hetzelfde is onze wet- en pligtsbetrachting niet van den regten aard, ontspruit niet uit het eenige Gode behagelijke beginsel van liefde en dankbaarheid aan God, maar het is dan eene gedwongene gehoorzaamheid uit slaafsche vrees, of die van eenen loontrekkenden knecht, enkel uit eigenbelang, en niet de blijmoedige en volvaardige volbrenging van den wil des Vaders, gelijk het dankbaar kind doet. Jezus noemt het geloof in Hem hier alleen, omdat dit het beginsel is waarnit alles moet voortvloeijen, en zonder hetwelk er geen

kracht des levens in ons is. Hij die in waarheid in Jezus Christus geloofd, is reeds bij aanvang bekeerd tot God, is wederom onder God als zijn wettigen Heer en Vader teruggekomen, gelijk de verloren zoon, toen hij tot zijnen vader wederkeerde, daarmede zich tevens geheel aan zijne beschikking en gehoorzaamheid onderwierp en verbond.

Het bedroeft mij, wanneer ik zoo dikwijls de menschen hoor spreken van het Christendom, als of het in niets anders bestond dan in een braaf, onbesproken leven te leiden, zich van ergerlijke zonden te onthouden, matig, regtvaardig, ingetogen te leven, uitwendig godsdienstig en zelig te zijn, zonder dat er aan het geloof in den Heer Jezus Christus, als het beginsel waaruit dit alles moet voortvloeijen, gedacht wordt. — Dat Heidenen zoo spreken, dat een Jood, die de regtvaardigheid uit de wet zoekt en de regtvaardigheid des geloofs niet kent, alzoo denkt, dat de ligtzinnige wereld naar dezen regel oordeelt: het komt er niet op aan, wat men geloofd, indien men maar wel leeft, dit laat zich begrijpen; maar dat

zij die Christenen heeten, die het Evangelie bezitten, waarin op het waarachtig, levendig geloof des harte in Jezus Christus, overal als op het eenige middel voor ons diep-schuldige en alles onwaardige zondaren wordt aangedrongen, dat deze zoo denken en zoo spreken, is een bewijs of van hunne volslagene onkunde in de hoofdzaak van het Christendom, of van hun ongelooft aan de uitspraken van het Evangelie. Wij niet al-zoo! Christus heeft ons anders geleerd. Het staat er zoo duidelijk en zoo stellig voor mij en voor u, dat wij zonder dat geloof niet kunnen of zullen behouden worden, al konden wij op Engelen wijsheid en Engelen daden roemen, al werden wij door de ge-heele wereld geprezen, en al spraken alle menschen ons zalig, *indien wij niet geloofden in den naam van den eeniggeboren Zoon van God, wij zouden veroordeeld worden* (1), *want zonder Hem komt niemand bij den Vader* (2).

(1) Joh. III: 18.

(2) Joh. XIV: 6.

§ 2. *Jezus leert ons den grond kennen, waarop dit geloof in Hem steunen moet.*

Het geloof, zal het den naam van redelijk kunnen dragen, moet eenen goeden grond hebben. Het geloof in den Heer Jezus Christus, vooral in zulk eené gewigtige zaak als die onzer eeuwige behoudenis, waar door wij onze hoogste zielsbelangen Hem met volkomene gerustheid onbepaald toevertrouwen, moet een' vasten, een' ontwijfelbaren grond hebben, waarop ik mij te aller tijd, zelfs in het uur van sterven, als alles mij onzinkt, met volle verzekerdheid des gemoeds kan verlaten, en de eeuwigheid intreden.

Zulk een' vasten, onwankelbaren grond hebben wij in het *getuigenis*, dat God van Hem gegeven heeft, en in het geen Hij van zichzelf verklaard heeft.

De Vader had hem niet alleen gezonden, maar ook *verzegeld*, vs. 27, dat is gekenmerkt en gevolmagtigd als den Zoon des menschen, den Messias, van wien de Profeten getuigden, maar ook als den zoodanige door de teekenen en wonderen die men van Hem

aanschouwde, aangewezen en bevestigd — de Vader was het, die van en voor Hem getuigde. Het wonder, de vorige dag voor hunne oogen gebeurd, was (om nu niet van de vele andere groote wonderdaden te spreken) alleen bewijs genoeg; dit was eene openbaring van zijne heerlijkheid, zoo als nog nimmer aanschouwd was, welk eene verbazende vermenigvuldiging en almachtige voortbrenging van spijs, aanschouwen wij hier; trouwens na dat alle die duizenden overvloedig verzadigd waren, schoot er veel meer over, dan er in den beginne geweest was. Hier werd Hij door den Vader verzegeld als de volkomene vervuller van menschelijke behoeften, en de liefderijke verzorger van hunne nooden, het was zelfs nog sterker bewijs dat Hij van God gezonden was, dan het manna Moses' goddelijke zending bekrachtigde, want dit viel alleen op de aankondiging en belofte van den Godsmán, welke hij in 's Heeren naam overbragt, maar het geschiedde geheel buiten en zonder hem, Moses deed er niets toe. Maar de vermenigvuldiging der brooden en visschen geschiedde

onder en door Jezus handen, Hij brak het, gaf
 het, en was dus zelve hierin werkdadig: zoo
 verzegelde Hem de Vader. Dat heeft de
 Vader nog duidelijker en krachtiger gedaan,
 toen Hij Hem, na dat Hij zijn vleesch gegeven
 had voor het leven der wereld, wederom
*opwekte uit de dooden, en zij Hem zagen
 henen varen waar hij te voren was.* Jezus
 spreekt hiervan wel ingewikkeld, om dat
 het nog gebeuren moest, maar doelt er toch
 op, vs. 51, 62. Voor ons is dit onwederspre-
 kelijk en allesafdoend bewijs gegeven, en de
 Vader heeft daardoor het zegel zijner goed-
 keuring op alles wat Jezus gezegd, gedaan
 en geleden heeft, gezet; zijn persoon, zijne
 leer, zijn werk is daardoor ten vollen be-
 vestigd. Hij is die, welke hij verklaarde te
 zijn. En nu willen wij dan ook eerbiedig
 hooren wat *Jezus van zichzelf gezegd heeft.*
 Hij stond tot God als zijnen Vader in de
 naauwste betrekking. Hij was niet alleen
 de *Zoon des menschen*, de beloofde Heiland,
 maar ook de *Zoon van God*, vs. 40. Hij
 verklaart bij herhaling, dat *Hij uit den Hemel
 is neêr gedaald*, vs. 38, 50, 51, dat *hij God*

gezien heeft, eene onmiddelijke, een volkomene kennis van God had, vs. 46, dat hij het leven geeft aan dengenen die in hem gelooven, zoodat men in Hem en voor Hem leeft, vs. 56, 57. Hij is het ware en eenige brood des levens. Hij zal opwekken ten witerste dage. Op zulk eenen hooge toon spreekt Jezus van zichzelf, zoo als geen mensch, geen Propheet ooit gesproken heeft, of zou hebben mogen spreken. Het kwam dus ten aanzien van het geloof in Hem, op dat groote punt aan, wie is Hij?

Wie is Hij? De Christus de Zoon van God, van boven gekomen en dus boven allen. Hij kent den Vader zoo als niemand Hem kent, daarom zijn zijne uitspraken, van welken aard, en waar over zij gaan, of zij den hemel of de aarde, den wil en raad van God, de gesteldheid der menschen of der geestenwereld en de eeuwigheid betreffen, of Hij beloften aankondigt of bevelen voorschrijft, boven allen twijfel verheven, het is orakel- en hemeltaal, in den volsten nadruk Gods woord, Gods openbaring aan de menschen. Ik heb dus alleen maar te weten: hoe heeft Jezus

dit of dat geleerd? en dat wetende, moet ik het eenvoudig en vastelijk gelooven, al sprak de gansche wereld het tegen, al werden bedenkingen, zwarigheden en vragen er tegen geopperd, die ik niet in staat was te beantwoorden; die uit den hemel neêr gedaald is, heeft het gezegd, *Hij* belooft het, *Hij* beveelt het. Op zijn gezag, op zijn crediet moet ik het eenvoudig aannemen, op dien grond kan ik pal staan in mijn leven, kan ik het stervend hoofd nederleggen, mij beroepen voor zijn regterstoel, en zeggen: Heer! op uw eigen woord heb ik mij verlaten.

Wat heeft Hij gedaan? Hij is uit den hemel op aarde gekomen om onzen Heiland en helper te zijn, zijn eigen leven, zijne ziel heeft Hij gegeven tot een rantsoen en eene verzoening voor onze zonden: die waarheid, door de Apostelen naderhand duidelijker in het licht gesteld, kon, toen Jezus op aarde was, voor zijnen dood niet verkondigd worden; maar wij hooren ze toch reeds hier, vs. 52, door Hem zelve leeren, Hij heeft zich in den dood gegeven voor het leven der wereld, Hij is dus de goede herder die zijn

leven stelde voor zijne schapen, op wien de Heer alle onze ongeregigheden deed aanloopen, en die ons het leven wederom verworven heeft. — Op dien grond als op het eenige slagtoffer, waardoor alles volbragt is, mag ik bouwen, want God heeft het aangenomen, Hem verzegeld en voor de geheele wereld getuigenis gegeven, dat de zaak onzer verzoening volbragt is, en wij nu door Hem den vrijen toegang met vertrouwen mogen nemen tot den troon zijner genade. Deze grond is onwankelbaar, want het getuigenis dat God van zijnen Zoon gegeven heeft is waarachtig, het is openlijk en krachtig gegeven, het geen eens volledig verklaard is, blijft zoo, het geen eens geschied is, blijft geschied, dat kan niet veranderd, niet herroepen, niet terug genomen worden, geen verloop en verandering van tijden en eeuwen kunnen daadzaken, de geschiedenis vernietigen, of het woord van den waarachtigen en onveranderlijken God verzwakken.

Ziet daar de redelijke de onbeweegelijke grond voor ons geloof in den Heere Jezus Christus, zij ligt niet in u of mij, of eenig

schepsel, niet in hetgeen gij zijt maar in hetgeen *Jesus Christus is*; niet in hetgeen gij gedaan hebt, maar in hetgeen *Hij gedaan heeft*; niet in hetgeen menschen van Hem zeggen, maar in hetgeen *God van den hemel aangaande Hem getuigd heeft*. Die grond is in 1835 even vast als toen zij voor het eerst gegeven werd. Zij is voor allen een en dezelfde, zij is eeuwig en onveranderlijk, gelijk Hij die ze gegeven heeft, en Hij omtrent wien ze gegeven is, gisteren en heden en in eeuwigheid dezelfde blijft.

§ 3.

Jesus leert ons hier, wat het geloof in Hem is, en hoe het werkzaam is.

a. Voorbereidende aanmerking.

Wat is toch het geloof in den Heere *Jesus Christus*, waarin bestaat het, wat erkent het, waarvan houdt het zich verzekerd? Dat is een vraag die honderdmalen gedaan, en even zoo dikwijls beantwoord is. Men mag ze nog wel doen, want velen weten niet wat hierop te zeggen, of hebben er gansch verkeerde denkbeelden van. Hoe

komt dat? Is het dan zulk een moeilĳk en donker stuk? Neen! het is eene zeer eenvoudige zaak, waaromtrent in de dagen der Apostelen minder gevraagd, gelezen, geschreven en gestreden werd dan in onze latere dagen. Zij beoefenden het meer en wij bespiegelen en redeneren meer, zij kenden het meer door ervaring en wij meer uit de boeken, zij waren meer gezet op het bezit en wij meer op de kennis, zij aten en dronken in eenvoudigheid en verheuging des harte, van de zielverkwikkende spijze die hun in Christus gegeven werd, en het gaat met ons dikwijls gelijk met menschen die geen honger en dorst hebben, die de spijze en drank aanzien, er over redeneren, maar het eten en drinken laten staan.

Het geloof in den Heere Jezus is daarenboven eene zaak, die, omdat ze geestelijk is, en door het hart geschiedt, niet uit beschrijvingen, maar door beoefening best kan gekend worden, wij kunnen het elkander niet leeren noch geven; om het regt te weten moeten wij het door eigen ervaring kennen, het is er mede gelijk met honderd

andere dingen. Wat zien, rieken, smaken is, wat het is blijdschap en droefheid te ontwaren, lief te hebben, troost en hoop te genieten, dat laat zich niet beschrijven, maar moet men ondervinden. De onzienlijke en geestelijke dingen kunnen echter opgehelderd worden voor ons zinnelijke menschen, en meer bevattelijk gemaakt door de zienlijke; dat deed de Heere Jezus doorgaans in zijn onderwijs, en Hij koos daartoe altijd met hooge en onnavolgbare wijsheid, zulke zinnebeelden, welke juist gepast en voor ieder verstaanbaar waren, zoo doet Hij ook in deze rede, wanneer Hij over het geloof in Hem spreekt. Het is van *brood en spijsze*, van *honger en dorst*, van *eten en drinken*, dat Hij gewaagt, en wanneer wij nu zijne woorden aandachtig nalezen en bijeen trekken, wat wij uit dezelve aangaande het geloof in Hem kunnen opmaken, dan komt het hierop neêr:

b. Wat het geloof erkent.

Het geloof erkent Jezus voor dengene, welke Hij zich hier verklaart te zijn, de

Zoon des menschen, de van God beloofde, in de wereld gezondene, en door den Vader gevolmagtigde en bewezene Christus en Verlosser, als uit *den hemel neêr gedaald*, die den *Vader gezien heeft*, van Hem uitgegaan is, als *het ware brood des levens*, de eenige en volkomene vervuller van alle onze behoeften en nooden, die *het leven heeft en geeft*, in wiens gemeenschap het te vinden is, die zoowel de oorzaak en bron is van het ware leven in ons, als van het opgewekte leven na den dood des ligchaams, in de toekomstige wereld. Als zoodanig verklaart zich hier de Heer, en als zoodanig erkent Hem ook het geloof met volkomene toestemming en overtuiging. Wij zien dit in de belijdenis, welke Petrus in naam der twaalf aflegt, vs. 68, 69, waar hij Jezus als den zoodanigen, met vervoering van zijn hart en met vaste overtuiging verklaart. Het geloof in den Heere Jezus Christus is dus niet, gelijk vele menschen meenen, alleen het voor waarachtig houden van zijne leer en prediking, Hem als den leeraar van God gezonden te erkennen; dat behoort er wel

toe, en is de grondslag, waarop de erken-
 tenis van zijne goddelijke waarde, hemel-
 schen oorsprong en algenoegzame volheid
 berust; maar dit is op verre na niet alles,
 dan zouden wij hetzelfde slechts omtrent
 Hem doen, wat wij omtrent Petrus, Johan-
 nes en Paulus doen, wier leer wij ook als
 waar en van goddelijk gezag erkennen.
 Neen, het geloof in den Heere Jezus is
 werkzaam met den persoon, het erkent in
 Hem, wat het in niemand anders erkent,
 niet alleen het licht maar ook het leven
 der menschen, niet alleen den Zoon des
 menschen, maar ook den waarachtigen en
 eeniggeborenen Zoon van God, die van bo-
 ven gekomen is, en vleesch geworden is om
 ons te verlossen en te zaligen. Petrus ver-
 stond op dien tijd nog niet wat het was,
 dat Jezus zijn vleesch zou geven voor het
 leven der wereld, hij had toen geen inzien
 in de leer der verzoening, dat klarede zich
 naderhand voor hem op; maar het wezen
 der zaak, erkenenis van Jezus, als die zijn
 heil bij God zou uitwerken, Hem tot God
 moest brengen, en dus als den Christus en

den Zoon des levendigen Gods, dit stond bij hem vast, dat was het innerlijke geloof zijns harten, — daarmede begint nu het geloof, met de erkentenis van Jezus Christus, zoo als hij zich verklaard heeft, als den eenigen Heiland en Behouder, buiten wien en zonder wien er geen leven, hoop of zaligheid is.

c. Die gelooft, komt tot Jezus.

Die erkentenis is nu geene bloote bespiegelende verstandskennis, die ons koud en werkeloos laat, maar doet *komen* tot Christus. Jezus noemt het meermalen, vs. 34, 37, 45, een komen tot Hem, hierdoor wordt aangeduid, het begeeren en zoeken, om de behoeften van verstand en hart bij Hem vervuld te krijgen. Zoo kwamen de tollenaars en zondaars, die van wege hunne zonden ontrust geworden waren door de prediking van Johannes de Dooper, tot den Heiland, om van Hem woorden des levens te hooren. Doch het is niet dat uiterlijke komen tot zijne prediking alleen, dat deden velen uit bloote nieuwsgierigheid, navolging

van anderen en tijdelijke inzigten gelijk de schare, vs. 26, soms zelfs om te vitten (gelijk nog wel uit deze en andere bijoogmerken sommigen tot de verkondiging des woords komen); maar het is het komen uit belangstelling en behoefte, met begeerte om zielevoedsel bij hem te vinden. Zoo kunnen wij nog, al is Jezus niet meer ligchaamelijk op aarde, tot Hem komen, wanneer wij ons met de begeerte van ons hart tot Hem in het gebed wenden, wanneer wij met honger en dorst naar waarheid, vergeving, heiliging en vertroosting ons tot het gehoor van zijn woord, tot het lezen van den Bijbel en tot die middelen, welke ons met zijn persoon en dienst kunnen bekend maken, en daartoe onder zijnen zegen opleiden, begeven: gelijk de arme zich tot den rijke, de kranke tot den geneesmeester wendt, en zijne hulp inroept. Dit komen tot Christus is het noodwendig gevolg van de waarachtige en levendige erkentenis van Hem; gelooven wij waarlijk dat Hij die is, waarvoor het Evangelie Hem verklaart, dat in Hem is licht, leven, schuld-

vergeving, kracht tot deugd, dat Hij ons daartoe van God gegeven is, dan komen wij ook tot Hem, om dat van Hem te vragen en bij Hem te zoeken.

d. Het geloof neemt Jezus voor zichzelf aan.

Het geloof in Christus is verder een dadelijk aannemen en gebruik maken van Hem als het brood des levens, hetwelk de Vader ons gegeven heeft voor onszelf, een eten van hetzelfde, want het is toch uit den hemel neêr gedaald, opdat de mensch daarvan ete en niet sterve, vs. 50, 51, het was niet genoeg wanneer de Israëllers uitgingen om het manna te zien, en het dan te laten liggen; maar om het te nemen en te eten, alzoo gaf God hun dat ware brood uit den hemel, vs. 32. Het is dit aannemen en toe-eigenen van Christus als den vervuller, niet slechts van anderer behoefte, maar van de mijne, niet als den Heiland en Zaligmaker aan anderen maar ook aan mij gegeven, als gestorven om ook mij het leven te bezorgen, waarin eigenlijk het geloof bestaat; daartoe vindt het geloof aandrang in eigen gemis en

gebrek aan licht, leven en kracht; hiertoe vindt het grond in de erkentenis dat Jezus het heeft en geeft; en vrijmoedigheid, omdat hij een mensch, een zondaar is, behorende tot de wereld voor welke Jezus zijn vleesch gegeven heeft, en omdat God door het Evangelie hen dat ware brood geeft, vs. 32.

e. Het geloof vereenigt zich met Jezus.

Het geloof eindelijk in Jezus Christus, is eene innerlijke geestelijke vereeniging, der ziel met Christus, eene dadelijke gemeenschaps-oefening met Hem, daarvan spreekt Jezus krachtig en bij herhaling, wanneer hij zegt: van zijn vleesch te eten en van zijn bloed te drinken, dat zijn vleesch is waarlijk spijze en zijn bloed waarlijk drank, dat hij die zijn vleesch eet en zijn bloed drinkt, in Hem blijft en Christus in hem, dat hij leeft door Hem, vs. 53—57, dat was voor de zinnelijke, aardschgezinde en ongeloovige hoorders te Kapernaum; eene ongerijmde en onverstaanbare taal, ja zelfs voor Jezus bijzondere en opregte discipelen, zoo lang zij het oogmerk

van zijn dood niet kenden nog te hoog en te vreemd, om het toen te kunnen vatten; maar naderhand hebben zij dit beter begrepen. Johannes en Paulus vooral spreken van die verborgene en geestelijke vereeniging met Christus door het geloof, meermalen nadrukkelijk, het ontbreekt ook nog niet aan de zoodanigen die deze leer hard vinden, en dat voor mystiek en dweeperij verklaren, gelijk het ook wel door sommigen, die zich alleen door gevoel en verbeelding lieten leiden, misbruikt is. Het is eene heilige en teedere zaak van welke wij hier spreken. Gelijk wij ons in het natuurlijke vereenigen met de spijs en drank die wij gebruiken, de voedende kracht van dezelve zich inwendig aan ons mededeelt, en wij alzoo leven door dezelve, even zoo vereenigt zich de ziel door het geloof met Christus op het naauwst, en ondervindt daardoor voldoening zijner behoeften, rust, vrede, blijdschap, leven, kracht; het is vooral met zijnen verzoenenden dood (het eten van zijn vleesch en drinken van zijn bloed hier genoemd) dat het geloof van den mensch, die

zich als schuldig en verdoemelijk voor God
 gevoelt en erkent, als den eenigen grondslag
 waarop hij tot God komen mag en voor
 Hem bestaan kan, werkzaam is, zoodat hij
 niet alleen goedkeurt en welgevallen neemt
 in dezen grond zijner aanneming en herstel-
 ling, maar door de innigste verbindtenis aan
 en hartelijke omhelzing van Christus, als
 zijn plaatsbekleeder en middelaar bij God, en
 als de algenoegzame bron en gever van alles
 wat hij voor zijne wederkeering en zaligheid
 behoeft, zich geheel aan Hem verhecht,
 en Hem, als voor hem gestorven, opgewekt
 en verheerlijkt, als zijn deel en schat, met
 aanbidding erkent, op Hem is zijn oog ge-
 vestigd, door Hem gaat hij tot den Vader,
 om Hem vraagt en verwacht hij alles, uit
 Hem ontleent hij zijne kracht, en hetgeen hij
 in het vleesch leeft, dat leeft hij nu door het
 geloof des Zoons Gods, en Christus leeft in
 hem. Dit doet het geloof wel niet altijd met
 dezelfde klaarheid des begrips, vastheid der
 overtuiging en levendigheid des gevoels, maar
 wat het wezenlijke der zaak betreft, brengt
 het geloof ons in zulk eene vereeniging en

gemeenschapsoefening met Christus, dat Hij in ons is en wij in Hem zijn. Het zijn hier geene gezigten en openbaringen, geene buitengewone stemmen van welke wij spreken, neent het is eene hoogstredelijke maar alle beschrijving en alle verstand te bovengaande innerlijke en onverdeelde zielsvereiniging met, en hartsomhelzing van den Heer en Heiland onzer zielen, in alle zijne betrekkingen. Is dit het geloof, dan is het evenzeer verschillend van eene doode regtzinnigheid, als van eene bloote verstandsbeschouwing; evenzeer van een gestaltelijke onzekerheid, als van eene wettische werkheiligheid. De grond van dit geloof is eenig en alleen het woord van God, de vreugde van hetzelfde is niet over hetgeen ik ben, heb of doe, al had ik ook Engelen gewaarwordingen, en verrigte ik Engelen daden, maar alleen over hetgeen Christus voor mij is, heeft en bezit, het is een leven en bewegen in Hem, en een werkzaam zijn uit en door Hem.

f. Opwekking tot zelfsonderzoek.

Onderzoeken wij onszelven Lezer, of wij

in dit geloove zijn en Christus alzoo in ons is. Zijn u deze dingen vreemd en onbekend; murmureert niet gelijk daar te Kapernaum, noch zegt even gelijk zij: *Hoe kan ons deze zijn vleesch te eten geven?* vs. 43, 52, de Heer zelve heeft het betuigd, dat wij zonder de vereeniging met Hem, *geen leven in onszelven hebben*, vs. 53, en Johannes zegt ons: *die den Zoon heeft, die heeft het leven; maar die den Zoon niet heeft, die heeft ook het leven niet* (1). Wij kunnen immers niet gezegd worden, den Zoon te hebben, als wij Hem alleen in de beloften van het Evangelie hebben, zonder dat wij ons innerlijk met Hem vereenigen, en dadelijke gemeenschap met Hem oefenen. Niemand houde zich dan te vrede met een dood geloof, waaraan alle deelneming des harten ontbreekt. Is het bij u nog zwak en in de eerste beginselen, zoodat gij Jezus wel erkent voor dengene die hij is, en ook met de begeerten van uw hart tot Hem komt, maar niet Hem voor uzelfen durft aannemen, en u geheel met Hem als uwen Zaligmaker en Heer vereenigen. Staat

(1) 1 Joh. V: 12.

er toch na om tot deelnemend geloof te geraken, u naauw aan Hem te verbinden, geheel aan Hem toe te wijden, en dagelijks uit Hem licht, kracht en troost te ontleenen, die alles voor ons bezit, en alles in ons volbrengen wil, wat wij voor het leven onzer ziel, wederkeering tot God, en zaligheid bij God noodig hebben.

§ 4.

Hoe wij tot het geloof in Jezus Christus komen.

Hooren wij wederom naar zijn onderwijs, zonder er iets af te doen waardoor het zou verzwakt worden, maar ook zonder er iets bij te doen, waardoor het buiten verband, en tegen zijn bedoeling zou verstaan en ligtelijk misbruikt worden. — Wie kan het ons beter zeggen, wie onfeilbaarder leeren? dan Hij de waarachtige Getuige, die van boven gekomen is.

a. Wat Jezus hieromtrent gezegd heeft.

Al wat mij de Vader geeft zal tot mij komen, vs. 37. Niemand kan tot mij komen ten

zij de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke, vs. 44. Men moet het van den Vader hooren en leeren, zal men tot Jezus komen, vs. 45, het moet hun gegeven worden van den Vader, vs. 64. Ziet daar zijne uitspraak. — Alles leidt Jezus van den Vader af, niet alleen de zending en gifte van den Zoon, maar ook de dadelijke toebrenging en bekeering des menschen, het is alles uit God. De hoofdzaak komt nu op twee dingen neer: *vooreerst*, zij die in Hem geloofden, waren aan Christus gegeven door den Vader, — en *ten tweede*, zouden zij in Hem gelooven, dan moest het hun gegeven worden door den Vader, Hij moest ze trekken, van Hem moesten zij het hooren en leeren.

Omtrent het eerste merken wij op, dat Jezus zich meermalen onder al den tegenstand, en het ongeloof zijner tijdgenooten, sterkte door het geloof, aan het onwankelbare van den raad en de beloften Gods, dat het hem niet ontbreken zou aan de zoodanige die zijne stem hooren, Hem volgen, en aan welke hij het eeuwige leven schenken

zou. Men vergelijke hier vooral Joh. X: 26—29, waar Jezus in hetzelfde verband spreekt van degene, die Hem door den Vader gegeven zijn. Dat is naar het genadig voornemen Gods, dat hij bij zichzelf gemaakt heeft in Christus Jezus, voor de tijden der eeuwen waren toegeschikt; in de beloften als zijn erfdeel en bezitting toegezegd; en in de bedeeeling der tijden naar den wil en door het bestuur des Vaders, dadelijk tot Hem gebragt, aan zijne leiding en opzigt werden toebetrouwd, dat die alle zeker tot Hem zouden komen, geen derzelve zoude verloren gaan, en niemand ze uit zijne of des Vaders magt zouden kunnen rukken; en wanneer dan de Nicodemussen, de Samaritanen, de tollenaars en zondaars tot Hem kwamen, om de woorden des levens te hooren, dan *verheugde hij zich in den geest, bij deze uitvoering van het welbehagen des Vaders, die, schoon het voor de wijzen en verstandigen verborgen bleef, door hunne eigene schuld, het echter aan de kinderkens openbaarde* (1). Dan zag hij in het

(1) Luk. X: 21.

geloof de landen reeds wil om te oogsten (1), en in die verwachting zeide hij ook hier, al wat mij de Vader geeft zal tot mij komen, en uit de geen die mij de Vader gegeven heeft, daar uit zal ik niet verliezen, vs. 37, 39.

Maar wat is nu hetgeen Jezus noemt het trekken door den Vader? vs. 44, dat is geen trekken door dwang en geweld, maar het liefelijk overbuigen en bewegen, zoodat men vatbaar werd voor het onderwijs, dat de Vader door middel van de prediking en werken die Christus deed, en waardoor de Vader van hem getuigde, opmerkzaam werd op den persoon en de woorden des Heeren, en het hart geopend werd, om daarop acht te geven, zoodat men daarin de hand en de stem Gods erkende, en alzoo van den Vader hoorde en leerde, hetgeen hij door den Zoon sprak. Het is hetzelfde dat Jezus zeide tot Petrus, toen deze Hem beled als den Christus, den Zoon des levenden Gods, vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar mijn Vader die in de hemelen is (2). Wij zien dus uit dit een en ander, dat Jezus

(1) Joh. IV: 35.

(2) Matth. XVI: 17.

hier spreekt van eenen verborgen invloed des Vaders, op het verstand en hart van hen, die geloofden, wel niet afgescheiden van, en buiten de prediking van Christus, want *het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het woord Gods* (1), maar toch onderscheiden van die uitwendige prediking; deze hadden allen, ook zij, die hem ongeloovig bleven verwerpen. Het is niet slechts het hooren met het oor, maar met het hart, zoodat het licht der waarheid in ons binnenste doordringt, wij haar kracht en belang, en alzoo de behoefte aan vergeving en vernieuwing gevoelen; die opgewekte honger en dorst naar licht, leven, reinheid en zaligheid, doet komen, hooren en dierbaarheid vinden in hetgeen ons anders niet smaakt of treft, dat is het gegeven worden door den Vader, hetgeen ieder die immer tot waardering, van en het geloof in Christus gekomen is, gaarne zal erkennen, dat het hem door den Vader gegeven is.

(1) Rom. X: 17.

b. De wijze waarop Jezus dit gezegd heeft.

Jezus zegt het bij *herhaling* en met *nadruk*, *stellig* en *algemeen*: bij ieder, die in Hem gelooven zal, moet het plaats hebben: *niet* *mand* in den volstrektsten zin, zonder dat hier een mensch wordt uitgezonderd, kan tot mij komen, ten zij de Vader hem trekke, en het hem gegeven zij. Dat moeten wij nu niet verzwakken door er ons zelve of de menschen van onzen tijd van uit te zonderen, — want wij durven toch Hem niet tegenspreken, — het staat er zoo duidelijk geschreven, dat al hadden wij geen' andere plaats of bewijs hier voor, al leerde het ons de ondervinding niet onwedersprekelijk, wij het dan nog uit eerbied voor den Heer, op zijn gezag vastelijk zouden moeten gelooven. En kent gij Lezer! de gesteldheid van den mensch, en wat er bij hem al in den weg staat, om in dien weg des geloofs zich aan Gods getuigenis te onderwerpen, alle de menigvuldige overleggingen die zijn verstand en hart daar tegen verheffen, te overwinnen? Kent gij en ik, de lusteloosheid, afkeerigheid en bedorvenheid van ons

eigen hart, dan zullen wij geen oogenblik aan deze waarheid twifelen; want al hebben wij eene verstandelijke overtuiging van het betamelijke en noodzakelijke van geloof en bekeering, al weten wij dat ons beide ontbreekt, de ondervinding leert; men kan dit weten en toestemmen, en toch voort blijven wandelen op den verkeerden weg. Wie zal nu dien wil omzetten, de mensch zelve kan toch niet willen wat hij niet wil, zoo lang hij in de zaak geen belang voor zichzelve neemt. Hoe zal de lust en verbindtenis met zonde en wereld verbroken worden? Hoe zal de mensch de geestelijke dingen die hij niet bemint, zoeken? Hoe zal hij van zijn hoogmoed en eigenliefde, waardoor hij zichzelve beter waant, dan hij is, van de vooroordeelen en bedenkingen, die hij tegen het eenvoudige en ootmoedige geloof heeft, genezen worden, indien God zelve hem door zijnen Geest niet verlicht en bekwaam maakt, om acht te geven op het woord van het Evangelie. — Waarlijk de ondervinding spreekt hier te luide en te krachtig, bij onszelf en bij anderen, dat wij te zinnelijk zijn voor het

geestelijke, te wijs voor het eenvoudige, te trotsch voor het ootmoedige, en te achterdochtig voor de vrijmoedigheid des geloofs, dan dat wij niet van ganscher harte het zouden onderschrijven: niemand kan of zal tot Hem komen, ten zij de Vader hem trekke!

c. Met wat oogmerk Jezus dit gezegd heeft.

Maar *met wat oogmerk* zegt Jezus dat? Zeker met een geheel ander, dan waartoe de menschen het dikwijls gebruiken en jammerlijk misbruiken. Hij zeide het tot zulken, die door vijandschap en ongeloof murmureerden over zijne woorden; driemaal spreekt Jezus hiervan, maar laat het steeds volgen op een voorafgaand verwijt van ongeloof, vs. 36, 37, 43, 44, 64, 65, zeker niet om hen te verschoonen, of de schuld van hun ongeloof op God te doen werpen. Maar juist het tegendeel, om hun de oorzaak van hun ongeloof in hun eigen boos en bedorven hart te doen zoeken. De schare eischte een ander en grooter teeken dan zij tot nog toe gezien hadden, vs. 30. De Joodsche leeraars ergerden zich aan zijne

geringe afkomst, vs. 42, is deze niet de zoon van Joseph, wiens vader en moeder wij kennen? Velen zijner volgelingen zeiden: deze rede is hard, wie kan ze hooren? vs. 60, alle kwamen daarin overeen, dat zij de bewijzen, waardoor de Vader Hem verzegeld had, de daden die niemand doen kan, zoo God niet met Hem was, en die zij niet konden loochenen, voor niets achteden, en in plaats van bedaard te hooren, allerlei uitvlugten en bedenkingen inbragten, — alle kwamen daarin overeen, dat zij slechts dachten aan, en zochten de spijs die vergaat, en dus noch oor, noch hart hadden voor de waarheid, niet wilden overtuigd zijn. Hierom is het, dat Jezus ook geen de minste poging doet om zijne gezegden te verdedigen of nader te bewijzen. Het is als of Hij zeggen wil: wat ik zeg of doe gij wilt niet in mij gelooven, murmureert niet over mij, maar zijt liever ontevreden op u zelve, er is wat meer noodig dan teekenen te zien, dan den naam en roem van geleerden en van ijveraars voor Mozes wet te hebben, en te steunen op uwe

eigene gerechtigheid, gij hebt een andere zin en gemoedsstemming noodig, de ware Godgeleerde is die, welke van den Heere geleerd is, en die naar de stem van mijnen Vader door de Propheten, mijn onderwijs en werken hem gegeven, hoort en leert. Die dat niet doet, kan en zal tot mij niet komen, en dewijl gij dat onderwijs niet noodig acht noch begeert, maar zelfs door uw murmureren u daarvoor onvatbaar maakt, en moedwillig uwe oogen sluit, en uwe ooren afwendt van hetzelfde, daarom geloofst gij niet, en kunt gij met alle uwe wijsheid niet in mij gelooven.

d. Hoe wij dit gebruiken moeten.

Indien wij nu eenvoudig en nederig van harte zijn, dan zullen wij zonder eenige bedenking Christus op zijn woord gelooven, en ons gaarne bekennen als zulke door de zonde diep bedorvene schepselen, die aan onszelve gelaten tot den eenigen Heiland en algenoegzamen Vervuller onzer zielsbehoefsten, niet willen komen, Hem als den zoodanigen niet durven vertrouwen; maar dan zullen

wij ons tevens verblijden, dat de Hemelsche Vader ons daartoe zelve bewerken wil, dat Hij ons hiertoe zijnen Geest belooft, wij zullen Hem dan vurig om die genade aanroepen, en naar het onderwijs, dat de Vader ons geeft, met een leergierig hart oplettend hooren, en alzoo volgens Jezus eigen opwekking, vs. 27, *werken om de spijs die blijft tot in het eeuwige leven, en die de Zoon des menschen geven zal, in de vaste verzekering, dat een iegelijk die bidt, ontvangt, en die zoekt, vindt, en die klopt, zal open gedaan worden* (1). Maar aan die eenvoudigheid en nederigheid des gemoeds ontbreekt het ons al te zeer, van daar, dat men aan de eene zijde deze vernederende en verblijdende waarheid ontkent en verzwakt, of aan de anderen zijde ze overdrijft en misbruikt; de eerste doen van Jezus woorden af, de anderen doen er wat bij, en bij beide vloeit het voort uit hoogmoedige wijsheid of afkeerigheid des harten, om zich in waarheid voor God te vernederen en te bekennen gelijk men is, en in plaats van de zaak te verlangen,

(1) Matth. VII: 8.

wordt het een voorwerp van redeneering, geschil en twist. Deze afwijkingen betreffen wij aan beide zijden, want daardoor herokkent men zichzelve en anderen groote schade, en bedekt of misvormt men de waarheid zoo als ze in Christus is, en door Hem ons geleerd is.

e. Tegenspraak dezer zaak.

Zijn er dan onder degenen die dit boekje lezen, de zoodanigen die meenen dat de mensch wel tot het geloof in Christus komen kan, alleen door het gebruik der middelen, zonder dat de Vader Hem door de verborgene en alvermogende werking van zijnen H. Geest, daartoe lewerke, verlichte en neige, die weêrspreekt den Heer en de ondervinding beide, of maakt van het geloof eene bloot wetenschappelijke verstandelijke overtuiging, van de waarheden des Evangelie in het afgetrokkene, hoedanig men door onderwijs en onderzoek gelijk in andere vakken van kennis verkrijgen kan. Maar dat is niet het ware levendige geloof des harten, waarvan Jezus spreekt, en waarvan hij zulke

groote dingen getuigt, en zulk een zie wel toe, dat hij zichzelve niet bedriege met zulk een dood geloof, dat noch vernedert noch verheft, geen lust of kracht geeft om voor God te leven, en waarvan men geen moed of troost ten dage des kwaads ontleenen kan.

f. Misbruik dezer waarheid voor onszelfen.

Maar wij zouden deze waarheid kunnen gelooven, belijden, ja zelfs voor de handhaving derzelve kunnen ijveren, als behoorende tot de ware regtzinnige leer des Bijbels, en dat wij toch niet regtzinnig waren in de voorstelling en het gebruik derzelve voor ons en voor anderen. — Zoo zou het zijn, wanneer wij meenden, op die werking Gods tot het geloof te moeten wachten, en het door een' bijzondere stem van God te moeten hooren buiten de middelen. Gij zoudt u welligt beroepen op Jezus gezegde, dat *de geest alleen het is die levendig maakt*, vs. 63, maar dan zoudt gij grootelijks dwalen, want gij laat dan af, wat er onmiddellijk door Hem wordt bijgevoegd: *de woorden die ik tot u spreek, zijn geest en leven*, een bewijs dat

dat levendmaken niet buiten maar door Jezus woorden geschiedt. Indien de middelen nutteloos waren, dan had Jezus zijne twaalf Discipelen wel naar huis kunnen zenden, en de prediking van zijn woord door de geheele wereld wel achterwege kunnen laten, de Vader leert en onderwijst door het woord van zijnen Zoon en door de wegen der voorzienigheid, daardoor leeren wij kennen de dingen die ons van God geschonken zijn, en het is door de verkondiging van zijn Evangelie, dat Hij het geloof in onze harten werkt en versterkt (1). Wij gelooven dat dit waarachtig geloof in den mensch gewrocht wordt door het gehoor des woord Gods en de werking des Heiligen Geestes (2). Zoo leert het ons Christus en zijne Apostelen allerwege, en anders zou ons geloof den vasten steun missen, welke alleen in het Goddelijke woord gelegen is. — Wij zouden verder deze waarheid misbruiken, wanneer wij uit dit gezegde des Heeren aanleiding namen, om de schuld van ons ongeloof en onbekeerlijkheid heimelijk

(1) Heidelbergsche Catechismus, vr. 65.

(2) Nederlandsche Geloofsbelijdenis, art. 24.

op God te werpen, door te zeggen, wat kan ik er aan doen? Het moet mij gegeven worden en de Vader moet mij trekken? Is er onder de Lezers van dit boekje iemand, die zoo spreekt? Aan dien heb ik een ernstig woord! Indien wij een plaats of waarheid met voorbijzien van andere daarmede in verband staande plaatsen, en waarheden zoo losweg gebruiken en verkeerd toepassen, dan handelen wij even als de Duivel, Matth. IV, toen hij in de woestijn Jezus verzocht, en dan moeten wij den zoodanigen, zoo het uit onkunde is, met Jezus antwoorden: *daar is ook geschreven, dat de Hemelsche Vader den H. Geest wil geven die Hem bidden* (1), *wanneer wij dat levende water van Jezus begeeren, Hij het ons geven zal* (2), *dat het uitwerken van onze zaligheid gepaard moet gaan met het geloof, dat God het is die in ons werkt, beide het willen en werken* (3), en dan zeggen wij met Jezus in deze zelfde rede, vs. 27, *werkt, zoekt en tracht naar de spijze die blijft tot in het eeuwige leven*, en vs. 29,

(1) Luc. XI: 13. (2) Joh. IV: 10. (3) 1 Joh. III: 21.

(3) Phil. II: 12, 13.

dit is het werk Gods, dat gij gelooft in Hem dien Hij gezonden heeft. Maar ontstaat dit zeggen, gelijk doorgaans uit een boos beginsel om zichzelven vrij te pleiten, dan moeten wij den zoodanigen zeggen, dat hij zijn beeld en lot vindt, Matth. XXV: 24-30. In dien boozen en luijen dienstknecht, die den Heer beschouwde als die maaijen wilde waar hij niet gezaaid had. Weet gij o mensch! dat God u uit genade geven moet in de zaak van Christus te gelooven, gij weet tevens, dat Hij het u geven wil; maar weigert gij het van Hem te vragen en te ontvangen, laat gij de middelen waardoor Hij in ons werkt ongebruikt liggen, dat zal u ter veroordeeling strekken, en in den dag des gerigts zeer zwaar te verantwoorden zijn.

g. Misbruik voor anderen.

Wachten wij ons tevens om deze waarheid verkeerd te gebruiken bij anderen. Wanneer wij namelijk, de wijze waarop wij door den Vader tot Jezus gebracht, en tot het geloof in Hem gekomen zijn, tot een zegel en maatstaf voor anderen wilden stellen. Het is hier

mede als met de leiding der Voorzienigheid in ons uitwendig lot, zeer onderscheiden. Geheel anders ging het met Paulus dan met Petrus, met den Stokbewaarder dan met den Kamerling, er is hier eenheid in het menigvuldige, en groote verscheidenheid in de eenheid. Die tot Christus komen, worden alle door den Vader getrokken, en zullen de verlichting hunner oogen en de opening hunner harten door de waarheid gaarne aan zijnen invloed en Geest erkennen, maar wij moeten den Geest en zijne werking niet willen binden aan een zekere form van bekeering. Wanneer gij of ik door langdurige tegenstand, door traagheid en onverstand, tijden achtereen buiten Christus tot rust zochten te komen, dan moet ik of gij een ander niet verdenken, die langs een korter weg en spoediger tot Christus gekomen is, en veel minder hetgeen in u of mij een gebrek was tot een regel en kenmerk van het werk des Geestes voor anderen maken. — Eindelijk laat ons van den Heer leeren, deze waarheid bijzonder tot vernedering te gebruiken, van zulken die met zichzelve voldaan en ingeno-

men zijn, die door hunne bedenkingen, twist, murmureren en ergeren, hun onwil en vijandschap openbaren, maar laat ons daar door nooit iemand afschrikken, integendeel het steeds vereenigen met het opwekkende en uitlokkende, dat Jezus in deze zelfde rede even nadrukkelijk en liefderijk er bijvoegt.

§ 5.

Hetgeen Jezus in deze rede tot aanneming van het geloof zegt.

Het is geen' kleine zaak voor den mensch, die zich zijner menigvuldige overtredingen bewust, met de verkeerdheden van zijn hart bekend is, en zoowel zijne geringheid als onwaardigheid gevoelt, om met vrijmoedigheid tot Christus te komen, en met vast vertrouwen op Hem als zijnen Heiland, Vriend en Heer zich te verlaten. Vrees, schroomvalligheid, vergezelt doorgaans den boetvaardigen, de gedachte aan den afstand, aan het groote der zaak, aan volstrekt gemis van eenige eigen waarde of verdiensten doet aarselen, twijfelen, van verre staan, en wanneer men daaraan toegeeft, houdt het terug

om met toeverzigt zich aan Christus over te geven, en het getuigenis dat God van zijn Zoon gegeven heeft, voor zichzelf in ootmoedig geloof aan te nemen. Voor zulke onvrijmoedigen is Jezus rede zeer opwekkend, en ongemeen geschikt om hen van dien schroom te genezen, en tot het geloof in Hem aan te moedigen.

Mijn Vader geeft u dat ware brood uit den Hemel, zoo spreekt Jezus, vs. 31, tot die zinnelijke aardschgezinde, ongeloovige Galileërs, dus tot menschen die waarlijk geene bevoegdheid of geschiktheid hoegenaamd bezaten, die nog geen gevoel hadden van hunnen zondigen toestand, en geen verlangen om er van verlost te worden. — En toch werd Christus aan hen van den Vader gegeven, als de vervuller van alle hunne behoeften, tot wien zij niet alleen komen mogten, maar ook komen moesten, van wien zij naar den wil des Vaders vrijmoedig gebruik maken moesten. — Door het Evangelie wordt Christus ons van Gods wege gegeven, het roept ieder die hetzelfde hoort of leest tot het gelove in Hem, het verpligt ons zelfs daar-

toe, *het is het gebod des Vaders*, gelijk Johannes het uitdrukt, *dat wij gelooven in den naam zijnes Zoons Jezus Christus* (1).

Dat is dus geen gewaagd stuk, geen vermetele zaak, integendeel *een werk Gods*, dat Hem behaagt, vs. 29, het niet doen, is ongehoorzaamheid, is versmaden van deze groote gave, is den Vader en den Zoon te onteeren.

Letten wij op de hoedanigheden, in welke Jezus zich hier aanprijst, dan stelt Hij zich voor in zijne *gewilligheid*, om alle die tot Hem komen, aan te nemen: in zijne *alge-noegzaamheid*, zoodat die in hem geloofde niet meer zou hongeren en nimmermeer dorsten; in zijne *getrouwheid*, dat hij er geen zou verliezen, maar ze alle opwekken ten uitersten dage, en inleiden in het eeuwige leven. Wat ontbreekt er dus aan zulk een Verlosser? Wie zou Hem niet tot Heer begeeren? Wie zich aan dien Herder niet overgeven, die zelfs zijn leven voor zijne schapen gesteld heeft. Wij althans die het weten, dat Hij alles verzaakt, alles verdragen heeft, en zichzelf voor ons in het ver-

(1) 1 Joh. III: 23.

schrikkelijkste lijden en den vreeslijksten dood ter onzer redding Gode heeft opgeofferd, kunnen aan zijne onmetelijke en onbegrensde liefde voor zondaren geen oogenblik twijfelen, en nooit van dezelve te groote gedachten koesteren.

En opdat niemand immer eenige reden zou hebben om zichzelve uit te sluiten, heeft Hij daar te Kapernaum een verzekering en belofte gegeven, welke alle bezwaren en vragen ten eenemaal afsnijdt, en die als het groote troostwoord over de geheele aarde aan allen mag worden toegeroepen: *die tot mij komt, zal ik geenszins uitwerpen*, vs. 37. Algemeener, vollediger en sterker verzekering is er niet uit te denken, die dat weet en leest behoeft niet meer te vragen, zou Hij mij wel willen aannemen? Wij hebben het uit zijn' eigen mond gehoord, wie tot Hem komt, al was hij de armste, de schuldigste, de onwaardigste, van wat volk of taal ook, Jezus zal hem niet wegstooten, maar gewisselijk aannemen; of zoudt gij u laten ophouden, door hetgeen deze betuiging vooraf gaat, en denken, Jezus spreekt

van degenen die de Vader Hem geeft, indien ik nu maar onder de gegevene des Vaders behoor. Wat dunkt u? Indien eens een uit de schare na het einde van Jezus rede die vraag gedaan had, wat zou het antwoord van Jezus geweest zijn? Heb ik het u niet openlijk gezegd: *Ik ben het brood des levens?* Hebt gij het niet gehoord: *Al wie tot mij komt zal ik geenszins uitwerpen?* Wat is er meer noodig, dan dit ééne woord: *Mijn Vader geeft u dat ware brood uit den hemel?* En als Hij het u vrijwillig en genadig op dit zelfde oogenblik geeft, wat is er dan voor u anders te doen, dan ootmoedig en dankbaar aan te nemen, wat God u schenkt? Hebt toch regte denkbeelden van dat geven en trekken des Vaders, daar is Hij mede bezig wanneer Hij ons opwekt en aandringt om tot Christus te komen, durft gij het te ontkennen, dat hij reeds lang op velerlei wijze, misschien op dit oogenblik aan uw hart werkt, hoort gij niet zijne stem, leert Hij u niet door zijn woord? roept Hij u niet tot de gemeenschap zijns Zoons? dat kan immers niet zijn, om daar over ons nog eenigen tijd

te beraden, maar om Hem oogenblikkelijk met blijdschap aan te nemen, steunende op zijn eigen woord: *die tot mij komt, zal ik geenszins uitwerpen.* Dat staat daar voor alle eeuwen, voor u en mij en voor ieder die het hoort, geschreven, dit moet ons genoeg zijn, en al kwamen alle Engelen uit den hemel, zij zouden geen hooger en vaster verzekering ons in eeuwigheid geven kunnen.

§ 6.

De heerlijke en heilzame gevolgen van het geloof in Jezus Christus.

Wij vinden hier vier heerlijke gevolgen, aan het geloof verbonden. *Niet meer hongeren, nimmermeer dorsten, vs. 35, — leven hebben in zich zelve, leven door Christus, zoodat hij in Jezus blijft en Deze in hem, vs. 53, 56, 57, — niet sterven maar het eeuwige leven hebben, vs. 50, 54, 58, — opgewekt te worden ten uitersten dage, vs. 39, 40, 44, 54.*

Zijn dat geen groote en heerlijke dingen, welke Jezus aan het geloof in Hem verbindt en belooft? Men mist dit alles in-

dien men niet door het geloof met Hem vereenigd is, dan lijdt men honger en dorst, die de geheele wereld niet verzadigen kan, want wat men hoort, ziet, of geniet op aarde buiten Hem, het kan ons hart niet voldoen, de onrust van het geweten niet stillen, noch ons van een' eenige zonde reinigen, geen troost of hoop geven in de ure des doods, en dan, ja dan begint bet hongeren en dorsten eerst vreeslijk te folteren, en ondragelijk te worden. — Maar die in Jezus gelooft, vindt in zijn Woord, dienst en gemeenschap alle zijne behoeften bevredigd, zijn honger naar waarheid en zekerheid, naar licht en troost, zijne begeerte naar rust en vrede voor zijn hart, naar vrijmaking van de banden en boeijen der zonde, zijn dorst naar gerechtigheid, naar vreugde, hoop en zaligheid, wordt door de kennis van en het geloof in Jezus Christus verzadigd; hier wel in de beginnellen, maar toch trapswijze bij toeneming, en eenmaal volkomen. — Jezus zegt het, de ondervinding leert het; van het onvoldoende der wereld en alle hare heerlijkheid,

voor de behoefte en begeerte onzer onsterfelijke zielen, hebben wij allen ervaring, en van het andere zullen ook wij getuigen kunnen, indien wij in den Heere Christus met ons hart gelooven.

Is de vervulling onzer wezenlijke zielsbehoeften eene dierbare vrucht van het geloof, niet minder te waarden is eene andere uitwerking, die Jezus aan het geloof toekent: zulk een *heeft leven in zich zelve, leeft door Christus, gelijk Hij door den Vader leeft.* Gelijk de rank buiten den wijnstok geen leven heeft in zich zelve, gelijk de leden onzes ligchaams, afgescheiden van hetzelfde sterven: zoo is het ook met ons, buiten de geloofs-vereëninging met Christus, dan ontbreekt ons het ware geestelijke leven, dat uit God is, en Gode doet vruchten dragen, de lust en de kracht ten goede; maar woont Christus door het geloof in ons hart, dan zijn wij één met Hem, hebben deel aan denzelfden levendigmakenden geest, die in Hem als het hoofd, en in ons als zijne leden woont; wij gevoelen ons opgewekt en aangevuurd, moedig en krachtig om hetgeen

wij doen met woorden en werken, dat alles te doen in den naam van den Heere Jezus Christus, dankende God en den Vader door Hem; met één woord: het geloof is de ademtocht van het geestelijk leven, de band der gemeenschap met Christus, de veerkracht der ziel; het maakt en houdt ons vatbaar voor het ontvangen, zoowel als voor het gebruiken van alle die genade gaven, welke uit de volheid, die er in Christus is, tot ons afdalen.

Die in Jezus geloofd *sterft niet*, maar *leeft tot in eeuwigheid*, men meent dikwijls dat het eeuwige leven eerst na den dood aanvangt, en daarom schijnt Jezus en zijn heil voor vele alleen noodzakelijk tegen de uur van sterven, voor deze is de dood een vernietiger en verstoorder van al hun geluk, hij ontnemt hun alles, en dan zouden zij wel wenschen, dat de Verlosser hen in zijnen hemel mogt opnemen. — Ellendige dwaling! de dood maakt wel verandering in de plaats maar niet in de heerschende gezindheid der ziel. Die in Jezus geloofd, heeft reeds hier het leven dat zonder te sterven, eeuwig

voortduurt, de dood verstoort wel het dierlijke leven, maar verbreekt ook tevens de banden welke het ware, hoogere geestelijke leven beknelden. Zijn dood is geen sterven, de begeerten, de werkzaamheden van zijn vernieuwd leven blijven, houden niet op, worden integendeel meer ontwikkeld, verhoogd, en kunnen zich vrijer en krachtiger openbaren, het is de doorgang tot het eeuwige leven, het te huis komen van den reiziger in het vaderlijke huis, het inwonen bij Christus, die men hier door het geloof gekend, geliefd, en gediend heeft.

En nu, dat doede ligchaam! Ik, zegt Jezus, zal het opwekken ten uiterste dage. Ja ook zij die niet in Hem gelooven, zullen uit hunne graven uitgaan, wanneer zij de stem des Zoons Gods zullen hooren; maar het zal zijn: als van hen die het kwade gedaan hebben, tot verdoemenis (1), hetgeen eene weldaad voor hen had kunnen zijn, wordt door hun eigen schuld, een vloek, de toorn Gods blijft op hen. Voor hen alleen, die eene plant met Christus geworden zijn in zijnen dood, zal

(1) Joh. V: 28, 29.

er eene gelijkmaking zijn aan zijne opstanding, over hen heeft de tweede dood geen magt, het is eene ontwaking tot eeuwige blijdschap, een ingaan in de vreugde des Heeren, een gelijkvormig worden aan zijn verheerlijkt ligchaam, het is de laatste hand die er dan aan de voltooiing der volkomene zaligheid zal gelegd worden. Met deze hope kunnen zij blijde en goedsmoeds hun graf beschouwen, en hun vleesch in de groeve der vertering laten nederzinken, in die verwachting eens hooren wij de wekstem weer, en zal de dood, verslonden worden tot overwinning. Zoo kan de Christen leven en sterven in en door het geloof. Maar deze vruchten smaakt hij slechts in dezelfde mate, in welke zijn geloof levendig, krachtig en bestendig is. Het is hiermede als in het natuurlijke: de spijsze en drank die ik voor weken en maanden genoten heb, kan mij beden geen' kracht of verkwikking geven, even zoo min kan de bewustheid van een vroeger geloof, leven, kracht of vreugd geven, indien men niet door eene dagelijksche geloofssoefening en geloofsvereening leeft;

daarom spreekt Jezus ook in deze gansche rede, in den tegenwoordigen tijd, niet die gelooft en gegeten heeft; maar die gelooft en die eet; om daarmede aan te wijzen, dat het een bestendige zaak is. Mogten alle Christenen dit toch ter harte nemen, en meer door ervaring leeren, wat het is door het geloof te leven, zij zouden meer de kracht en de zaligheid van die dagelijksche gemeenschapsoefening voor zichzelf en voor anderen openbaren.

II.

HET GEBEURDE TE KAPERNAUM, NA HET EINDIGEN VAN DEZE REDE.

vs. 60—71.

Belangrijk is ons hetgeen Johannes in dit hoofdstuk vermeldt, van de gesteldheid der onderscheidene toehoorders, voor welke Jezus dit alles sprak, en de zeer verschillende wijze waarop zij deze rede des Heeren ontvingen; wij kunnen in hun voorbeeld de spiegel zien van hetgeen nog gebeurt. De namen en de menschen mogen veranderen,

maar de zaken blijven op deze wereld dezelfde; ik wil dezen spiegel u en mijzelven voorhouden, en onderzoeken of wij daarin ook niet onze beeldtenis aantreffen.

De schare en de Joodsche leeraars leeren ons twee groote beletselen kennen, die toen en ook nog heden, velen verhinderen om tot het geloof in den Heere Jezus te komen, terwijl het slot ons drieërlei soort van discipelen voorstelt: zulken die zich van Hem afscheiden, — een die bij Hem bleef, en echter een kind des Duivels was, en zulken die opregt in Hem geloofden, dat vrijmoedig beleden, en getrouw Hem aankleefden.

§ I.

Hoe Jezus reden door de schare gehoord en ontvangen werd.

Het gedrag der schare, die in groot getal Jezus, niet om de teekenen, maar om het brood gevolgd was, leert ons een der eerste en grootste beletselen kennen, die de menschen weerhouden van het geloof in Jezus Christus. Het is de aardschgezindheid, het werken om de spijs die vergaat. Er is

geen grooter hinderpaal, dan het vervuld zijn met de begeerlijkheden en zorgen van dit leven; dit verstompt de ziel voor de hoogere en geestelijke dingen, het is alleen voor de aarde en haar genot dat men dan leeft, en waarin men zijn deel zoekt; daarover loopen gedachten en gesprekken, de wenschen en de zorgen; de een om geld en goed te vergaderen, zijn staat te verbeteren, de ander om eer en aanzien te bekomen, de derde om vermaak en genoeg te genieten; daarmede heeft men het zoo druk, dat er geen tijd overblijft om te bedenken wat tot zijn vrede dient. — Christus heeft voor zulken weinig begeerlijks, de godsdienst geen belang, zij komen tot de prediking uit gewoonte, niet uit behoefte; zij hooren, maar trekken het zich niet aan, zij hebben naauwelijks den voet buiten het huis Gods gezet, of zij zijn alles vergeten, en storten zich weder in den maalstroom der aardse dingen en der wereldsche begeerlijkheden; — ach! zij hebben geen lust in de onzienlijke en eeuwige goederen van Gods koningrijk, zij hebben

het veel te druk met hun akker, hun
 koophandel en huisgezin, met hunne par-
 tijen en feesten, met hunne plannen en
 ondernemingen, zoodat zij aan het behoud
 of den toestand hunner zielen, en het ge-
 vaar waarin zij voor de eeuwigheid ver-
 keeren, niet denken, en de krachtigste Evan-
 gelieprediking en de nadrukkelijkste stem-
 men der Voorzienigheid geene uitwerking
 bij hun hebben, of zoo men al voor een
 oogenblik, gelijk sommigen uit de schare,
 zegt: *Heere geef ons dat brood des levens,*
 vs. 34, de wereld en hare begeerlijkheid
 doet terstond wederom de oogen sluiten,
 en men slaapt weder in gelijk te voren. Hoe
 kan, bij zulk eene bedwelming des geestes
 en verstomping van de eeuwige zielsbehoef-
 ten, Christus en het heil dat er in Hem
 is, eenige ingang vinden; het aardsche
 brood, de eer dezer wereld, de voldoening
 van hunne zinnelijke behoeften, is hun he-
 mel, boven dat begeeren zij niet, het ware
 brood des levens en der ziel staat bij hun
 op lagen prijs, en op zijn best is het een
 bijzaak, hetgeen zij alleen van belang ach-

ten, als zij het andere zullen verliezen. Zulk een gemoedsbestaan is even zoo strijdig met het geloof in Christus, als de duisternis met het licht. Zou dat ook uw beeld zijn? Lezer! Dit is het groote beletsel voor duizenden altijd geweest, en het is in dezen tijd, waarin uithuizigheid, verstrooiing en zucht tot genot zoozeer vermenigvuldigd wordt, bij menig een Evangeliehoorder de magtige hinderpaal, waardoor men hoorende niet hoort, ziende niet ziet, noch verstaat, en de prediking des Woords geen uitwerking heeft. Hoezeer zijt gij dan te beklagen! uw arme ziel blijft hongeren en dorsten, maar wordt niet verzadigd, gij zoekt uw geluk in dingen die geen wezen hebben; en wat baat het u, al kondt gij de geheele wereld gewinnen, en gij moest schade lijden aan uwe ziel. O! dat uwe oogen geopend worden voor het dwaze, misdadige en zielverdervende van de gesteldheid uwes harten, dat gij de gave Gods mogt kennen, en wie Hij is die alleen uwe behoeften bevredigen kan, gij zoudt alles wat u nu gewin schijnt, als schade en drek achten bij de uitnemenheid der kennis

van Jezus Christus. Dat worde u van den Vader gegeven naar zijne groote barmhartigheid, en gij zult een' schat vinden voor uwe ziel!

§ 2.

De reden waarom de Joodsche Leeraars niet tot het geloof in Christus kwamen.

Er is nog een ander beletsel voor het eenvoudig en ootmoedig geloof, wij ontdekken het bij de tegensprekende en murmurerende Joden. Het is de *hoogmoedige waanwijsheid*, het *redeneren* tegen en *twisten* over de waarheid, zonder ze bedaard te onderzoeken of te brengen tot zijn hart. De Joodsche Leeraars vroegen: *hoe zegt deze: ik ben uit den hemel nedergedaald? Kennen wij zijn vader en moeder niet*, vs. 42, en naderhand wederom: *Hoe kan deze ons zijn vleesch te eten geven?* vs. 52, dat was hun onbegrijpelijk en ongerijmd, zij twisten en murmuurden daarover. Zij verwierpen het zonder onderzoek, zij achten het dwaasheid, om dat zij het met hunne zinnelijke begrippen en vooroordeelen omtrent Jezus, en met

hunne misbegripen van de leer der propheten omtrent den Messias niet konden overeenbrengen. Zij vonden hunne wijsheid en roem in het scherpzinnig redetwisten, wilden Jezus daartoe uitlokken; maar de Heer begeeft zich in geen twist met hen, hij betuigt slechts de waarheid, belijdt ze vrijmoedig en onbedekt, maar zij is Hem te eerwaardig en te heilig om daarover te twisten, het murmureren en strijden onder elkanderen laat Hij aan hen over, wier wijsheid uit de aarde was. Ik denk niet dat dit boekje in handen zal komen van zulke ongeloovigen, die de hemelsche afkomst des Heeren en de dierbare leer van de verzoening door zijn bloed ontkennen en bestrijden, en daarom wil ik het voorbeeld dezer Joodsche Leeraars niet voor hen aanwenden; maar ik verwacht eerder dat het zal gelezen worden door menschen die deze waarheden benevens al hetgeen Jezus hier en elders gezegd heeft gereedelijk aannemen, en belijden. Doch die daarin aan hen gelijk zijn, dat zij over het onbegrijpelijke te veel redeneren, gedurig vragen

hoe kan dat zijn? met andere daarover twisten, en als het niet naar hunne begrippen is, daarover murmureren. Dat is de weg niet lieve Lezer! voor u of mij om tot het geloof en den troost der waarheid te komen, integendeel dan geraken wij er hoe langs hoe verder af. De Bijbel spreekt wel van de *liefde tot de waarheid om er door zalig te worden* (1), maar niet om er over te twisten; wel van *het strijden voor het geloof dat den heiligen is overgeleverd* (2), maar nergens van het strijden over het geloof. De Goddelijke en geestelijke dingen kunnen ja wel, wat de grond waarop ons geloof rust, bewezen worden uit de schrift, maar in derzelfer aard, werking en zamenhang ze bevatten en begrijpelijk te maken, dat is voor ons kleinwetende en kortzigtige menschen onmogelijk. *Niemand weet de dingen die Gods zijn, dan de geest Gods* (3), ons heil is niet in het begrijpen, maar in het gelooven, en onze wijsheid niet in het beredeneren, maar wanneer wij met de een-

(1) 2 Thess. II: 10.

(2) Jud. vs. 3.

(3) 1 Cor. II: 11.

voudigheid van het kind, en met de ootmoedigheid van een leergierig hart ons aan de waarheid onderwerpen. Wij moeten ze slechts tot onszelfven brengen, met een toegenegen gemoed ontvangen, en hoe ouder wij worden ons meer en meer eenvoudig houden aan hetgeen geschreven is, wetende van wie het ons geopenbaard is, en wij zullen meer geloofsvastigheid en sterkte bekomen.

§ 3.

Discipelen, die van Jezus weggingen,

vs. 60—66.

Dit waren menschen, die korter of langer tijd Jezus gevolgd waren, en Hem als den leeraar en propheet van God gekomen dezer dagen beleden hadden, maar die nu zagen dat hun tijdelijk belang weinig bij Hem bevorderd werd, die nu door de vragen en bedenkingen der Joodsche Leeraars medegesleept, zich mede aan zijne woorden ergerden, en zeiden: *deze rede is hard, aanstootelijk, ongerijmd, wie kan dezelve of Hem nog langer hooren?* vs. 60. *Zij gingen daarop*

terug, naar hun huis en beroep, en wandelden niet meer met Hem, vs. 66, dit zien wij ook nog. Gij kent ze zoo wel als ik, die te voren gaarn zijn woord lazen en hoorden, soms van hunne bezigheden en uitspanningen opofferden, om zich met zijn persoon en leer meer bekend te maken, van welke wij goede hope hadden, dat zij geheel voor Christus en zijne dienst zouden gewonnen worden; maar die zich aan de onderlinge zamenkomsten, aan de verkondiging van zijnen dood, aan het lezen en gebruik van zijn woord in hunne huizen onttrekken, en schoon zij den naam van discipelen en lidmaten nog niet openlijk hebben opgezegd, echter de betrekking op Hem en zijne gemeente hebben verbroken, en door hunnen wandel toonen, dat zij hun eerbied en gevoel voor Godsdienst en Christendom grootendeels verloren hebben. Sommigen door de bedenkingen des ongeloofs, die zij hoorden of lazen, anderen door wereldliefde, zondenlust, huwelijk, verkeerling of waar door dan ook — de een stoot zich aan de leer van Jezus Goddelijke natuur of der ver-

zoening, de ander aan die van onze diepe ellende en van de noodzakelijkheid der wedergeboorte, deze aan de strenge lessen van het Evangelie, de poort is hem te eng en de weg te smal, gene aan het eenvoudige van den geloofsweg en het verborgene geestelijke leven voor God met Christus, die rede is hun te hard, zij kunnen ze niet meer dragen, zij hebben een Christendom op hun eigen' hand, naar hunne smaak, en geplooid naar den zin en geest der wereld. Wij beklagen de zoodanige om huns zelfs wil, maar niet om des Heeren wil; want Jezus Christus lijdt er niets bij, hij kan ze alle missen, of er 5000 dan of er 12 Hem volgen, dat geeft of neemt niets aan zijne Goddelijke heerlijkheid en dierbaarheid. Hij kan zijn rijk wel stichten, al gaan ze bij honderden en duizenden van Hem henen. Al wat de Vader Hem geeft zal in het oosten en westen in het zuiden en noorden wel tot Hem komen. Maar wij beklagen alle die van Hem weggaan, en ook u die dit leest als gij er u zelve onder moet rekenen, want zij verliezen er alles bij, en wandelen op den weg

die ten verderf leidt. Om hun te gewinnen moeten wij hetgeen hun ergert niet verbergen en verzachten, en zoo halverweg op het pad des ongeloofs hun te ontmoeten; zoo deed Jezus niet, hij herhaalt hetgeen, waar aan zij zich stootten met dezelfde onbewimpeldheid, zonder iets te verzachten, en laat henegaan die wil, geene gedwongene en halve discipelen begeert Hij. Laten zij het maar buiten Hem beproeven, misschien, en dat geve God! zien en ondervinden zij in hun lot en leven zoodanige treffende gebeurtenissen, welke hun de oogen openen, het vroeger gehoorde te binnen brengen, en gelijk na Jezus hemelvaart meenige ongelovige Jood op de borst sloeg en vroeg wat moet ik doen, gelijk toen een groote schare der priesters den geloove gehoorzaam werd, zoo is God ook magtig hen te doen wederkeeren tot Hem, dien zij nu verlaten hebben, want de Geest is het die levendig maakt.

§ 4.
*Een discipel die bij Jezus blijft en het
 toch niet meent.*

vs. 70.

Judas had ook Jezus rede gehoord en hij schijnt zich daarover niet te ergeren. Hij ziet vele ja de meeste weggaan, en hij blijft: Jezus vraagt mede aan Hem *wilt gij ook niet weggaan*, vs. 67, maar hij houdt zich bij de weinigen getrouwen, en wat zegt Jezus van hem? dit ontzettend woord: *Hij is een Duivel*, vs. 70. Op zulk een toon mag geen mensch spreken, dan alleen Hij die wist wat in den mensch was. Maar hetgeen Jezus zegt mag wel stof tot zelfsonderzoek zijn, niet het uitwendige lidmaatschap, en het blijven in het gezelschap van Jezus discipelen, — niet de onberispelijkheid en onbesprokenheid des wandels, zoodat geen Petrus of Johannes iets weet intebrengen, — zelfs niet wanneer zij den zoodanige voor vroom en opregt houden, het maakt u noch mij tot een waar discipel en geloovig aanhanger des Heeren; de Heer weet wie de zijnen

zijn. Wij mogen onszelve dan wel vragen, waarom blijven wij bij Hem? waarom gaan wij ook niet henen gelijk anderen? hebt gij daar bij ook verkeerde bedoelingen, tijdelijke inzigten? durft gij om der menschen wil u nog niet afscheiden? is er ook een verkeerde en schadelijke weg, een verborgen ongerechtigheid bij u? o! doet dan wat deze ongelukkige Judas had moeten doen, valt Hem den kenner der harten te voet, belijdt hem opregtelyk uwe schuld, smeekt Hem om vergeving en den geest der vernieuwing, en zoekt toch in waarheid te zijn en te worden, wat gij weet, dat voor Hem, die de geesten weegt, alleen bestaan kan, een oprechte van hart en wandel te zijn.

§ 5.

*Discipelen die opregt in Jezus geloofden,
vrijmoedig het beleden en getrouw Hem
aankleefden.*

vs. 68, 69.

Daar staat Petrus met 10 zijner medeleerlingen zoo schoon en opwekkend voor onze oogen. Daar hooren wij hem zoo vrijmoe-

dig en krachtig uit aller naam, mogt het ook zijn uit uwe en mijne naam, Lezer! uit het vol geloof zijnes harte spreken. Op de beproevende vraag wilt gijlieden ook niet weggaan, kan Petrus geen oogenblik zwijgen. *Heer!* zegt hij: u te verlaten is ons onmogelijk, want waar en tot wien zouden wij henengaan? *Gij*, gij alleen hebt de woorden des eeuwigen levens, die ons verkwikken en sterken, en leven aan onze ziel geven, en wij hebben het geloofd reeds op de aanwijzing en prediking van Johannes den Dooper, en op uw eigen getuigenis, en wij hebben het bekend door ervaring bevestigd gezien uit uwe woorden en werken, uit de heerlijkheid, die wij van u aanschouwd hebben, dat gij zijt de Christus de Zoon des levendigen Gods. Zoo spreekt Petrus nit volle overtuiging, en met volkomene verzekerdheid zijnes gemoeds, op een oogenblik, dat de roem van zijn Heer en Meester aanmerkelijk gedaald was, en ook zijne den vorigen dag gekoesterde verwachting van aardse heerlijkheid geheel verijdeld was; na het aanhooren van eene rede waarin ook voor hem

veel vreemds en onbegrijpelijks was voorgekomen; zoo spreekt hij van en tot dien Jezus wiens geringe afkomst naar het vleesch hij wist, wiens moeder, broeders en zusters hij ook kende, en die daar in de gedaante van een gewoon mensch voor zijne oogen stond; zoo spreekt hij zonder een oogenblik zich te bedenken, op een' toon en wijze, die het als de uitstorting van het binnenste zijner ziel voor ieder doet kennen. Eere den man die op dien tijd alzoo spreken kon! *Waarlijk vleesch en bloed had hem dit niet geopenbaard, maar de Vader, die in de Hemelen is* (1). Zulk een vastheid des geloofs hebben wij ook noodig in eenen tijd, waar in vele van Jezus weggaan, en wij kunnen het thans even zoo wel hebben als Petrus en de andere discipelen het toen hadden. Zijn geloof wankelde niet, noch door de bedenkingen der vijanden, noch door het teruggaan van anderen. Petrus kan des noods alleen staan, want hij spreekt niet uit hetgeen hij van anderen gehoord en geleerd had, maar uit innerlijke overtuiging

(1) Matth. XVI: 17.

en eigen ervaring. Zijne begrippen waren in sommige opzigten nog wel beneveld en verward, hij had nog vele vooroordeelen en wangevoelens omtrent de dingen van Gods Koningrijk, maar toch was hij een oprecht discipel, die met hart en ziel Jezus aankleefde, die vrouw en goed en huis voor Jezus verlaten had, hem niet volgde om de teekenen en de brooden, maar om dat Jezus woorden voor hem geest en leven waren, en hij alles bij hem vond, en alles van Hem hoopte, wat hij voor de rust en troost zijnes harte verlangde, Hij was voor hem, wie er zich ook aan ergerde, de Christus, de Zoon des levendigen Gods, en indien wij in opregtheid des geloofs met Petrus aan den Heer verbonden zijn, dan zeggen wij het hem van ganscher harte na, dan is Jezus Christus ons boven alles dierbaar, en kunnen wij niet van Hem weggaan, want dan gelooven wij niet van hooren zeggen, maar door proefondervindelijke ervaring, dan weten wij wat en wien wij aan Hem hebben, en dan blijven wij gelooven en bekennen, al verlieten hem allen, als den

Christus en den Zoon van God, die de woorden des eeuwigen levens ook voor ons hart heeft, waarbij wij wenschen te leven en te sterven. Intusschen zulk eene belijdenis, hoezeer uit het hart voortgevloed, waarborgt ons niet voor groote misstappen, indien wij niet tevens de vermaningen en de waarschuwingen des Heeren ter harte nemen — acht geven op ons hart, waken tegen de verzoeking en bidden zonder ophouden — al is het dat het inwendig geloof niet ophoudt; de vrijmoedige belijdenis zou toch kunnen ontbreken en wij ons den Heer schamen. Dezelfde Petrus vermaant daarom *zijt met ootmoedigheid bekleed* (1), en *zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk* (niet die u voorkomt) *maar die u rekenschap afeischt van de hope die in u is, met zachtmoedigheid en vreeze* (2).

En nu buige ik met een Apostel, welke wist wat de gemeente het meest noodig had, mijne knieën voor den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij u bekende of onbekende Lezers! die ooit dit

(1) 1 Petr. V: 5. (2) 1 Petr. III: 15. Bekennen

e
i
v
e
C
c
a
J
t
J
v
t
o
e
v
e
x
e
i
t

boekje in handen krijgt, en mij, die het niet minder gevoel noodig te hebben, *geve naar den rijkdom zijner heerlijkheid met kracht versterkt te worden door zijnen Geest naar den inwendigen mensch, opdat Christus door het geloove in onze harten wone, en wij in de liefde geworteld en gegrond zijn* — terwijl ik de verspreiding en lezing van dit geschrift biddend aanbeveel aan Hem, die magtig is meer dan overvloedig te doen boven al wat wij bidden of denken, en wien de heerlijkheid zij door Jezus Christus in **ALLE** eeuwigheid! Eph. III vs. 14, enz.

